

KONTRABANDOS IR MUITINĖS PRIŽIŪRIMŲ PREKIŲ AR PRODUKCIJOS GABENIMO NUSIKALTIMAI: KAI KURIE BAUDŽIAMOJO ĮSTATYMO TRŪKUMAI IR TOBULINIMO GALIMYBĖS

Kristupas Vasiliauskas

Lietuvos apeliacinis teismas

Elektroninis paštas: kristupas.vasiliauskas@gmail.com

Pateikta 2017 m. vasario 1 d., parengta spaudai 2017 m. birželio 27 d.

DOI: 10.13165/JUR-17-24-1-10

***Santrauka.** Autorius straipsnyje nagrinėja kai kurias kontrabandos, muitinės apgaulės, neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimų atribojimo, jų reglamentavimo nacionalinėje ir Europos Sąjungos muitų teisėje santykio problemas. Pirmiausia keliamą abejonę dėl šių veikų tinkamo reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Autoriaus nuomone, įstatyme netinkamai apibrėžtos muitinės apgaulės ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikalstamos veikos, daroma išvada, kad šių nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame įstatyme nėra suderintas nei su Sąjungos muitinės kodekso, nei su Bendrijos muitinės kodekso normomis. Po to straipsnyje autorius apžvelgia kai kurias šių nusikaltimų atribojimo, kvalifikuojant veikas, problemas, su kuriomis susiduriama teismų praktikoje. Apibendrinus tiek Lietuvos ir kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosius kodeksus, tiek Lietuvos teismų praktiką, daroma išvada, kad dabartinis šių nusikaltimų teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje nėra sistemingas, o atotrūkis tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės nėra tolygus atitinkamų teisės pažeidimų pavojingumo laipsniui. Todėl, atsižvelgiant į straipsnyje*

padarytas išvadas, pabaigoje siūloma keisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso atitinkamus straipsnius iš esmės, ne tik juos suderinant su Europos Sąjungos teisės aktais, bet ir mažinant esamą atotrūkį tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už šias veikas.

Reikšminiai žodžiai: *kontrabanda, muitinės apgaulė, neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos, tranzitas, eksportas, reeksportas.*

Įvadas

Poreikis tirti kontrabandos, muitinės apgaulės ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikalstamas veikas (toliau – ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimai) atsirado dar tada, kai Lietuvos Respublika tapo Europos Sąjungos valstybe nare ir jos teritorijoje įsigaliojo Bendrijos muitinės kodeksas. Šis poreikis ypač išryškėjo, kai Europos Parlamento ir Tarybos 2013 metų spalio 9 d. reglamentu (ES) Nr. 952/2013 buvo patvirtintas Sąjungos muitinės kodeksas¹, kuris įsigaliojo 2016 metų gegužės 1 d. (numatytos pereinamojo laikotarpio priemonės, kurios bus taikomos vėliausiai iki 2020 m. gruodžio 31 d.). Tačiau kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų gilesnių studijų Lietuvos Respublikoje iki šiolei nebuvo atlikta, nors tokios nusikalstamos veikos yra labai paplitusios ir žalingos visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Antai, vien nelegalios cigarečių rinkos pelningumas Europos Sąjungoje numanomai siekia 7.8–10.5 milijardų eurų per metus², kas sudaro tik dalį visos šešėlinės ekonomikos. Šešėlinė ekonomika trukdo numatyti ir vykdyti ekonominę politiką, sutrikdo kainų, gamybos ir vartojimo proporcijas. Šie nusikaltimai daro neigiamą įtaką ne tik pačių valstybių finansams, ekonominei politikai, bet ir jų vidinėms rinkoms, kadangi asmenys, kurie užsiima tokia nelegalia veikla, išvengia pareigos sumokėti mokesčius ir taip įgauna nesąžiningą pranašumą prieš kitus teisėtai veikiančius asmenis.

Tiriama problema. Nuo dabartinio Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) įsigaliojimo 2003 m. gegužės 1 d. teisės mokslininkų darbuose yra atskleistos tik kai kurios kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos sudėties požymių problemos Lietuvos nacionalinėje teisėje, tų problemų įtaka nusikalstamų veikų sudėčių sisteminimui bei

1 Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas. [2013] L 269/1.

2 Transcrime. European Outlook on the Illicit Trade in Tobacco Products. Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime. [interaktyvus]. Trentas: 2015, ISBN 978-88-8443-583-5. [žiūrėta 2015-07-10]. <<http://www.transcrime.it/en/publicazioni/european-outlook-on-the-illicit-trade-in-tobacco-products/>>.

nusikalstamų veikų kvalifikavimui. Tačiau lig šiolei nėra skirta pakankamai dėmesio šių nusikaltimų atribojimui, jų reglamentavimo nacionalinėje ir Europos Sąjungos munitų teisėje santykiui.

Problemos iširtumas. Lietuvos Respublikoje su muitinės apgaule plačiąja prasme susijusios nusikalstamos veikos nebuvo pakankamai nagrinėjamos. Praktiškai netirtas jų tinkamo reglamentavimo klausimas, santykis su Europos Sąjungos teise, taip pat plačiau neanalizuoti BK 199¹ ir 200 straipsnių nusikaltimų sudėties požymiai bei jų taikymo problemos. Bendrai nusikaltimus ekonomikai ir verslo tvarkai yra tyręs Girius Ivoška, kuris 2006 metais apgintoje daktaro disertacijoje atskleidė kai kurias baudžiamosios atsakomybės už šias nusikalstamas veikas reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemas³. Taip pat šis mokslininkas vėliau parašė straipsnį, kuriame aptariamos kai kurios kontrabandos ir muitinės apgaulės baudžiamosios politikos problemos⁴. Teisinių priemonių, taikomų kontrabandos nusikaltimo kaltininkams, visumą (bausmes, konfiskavimą, mokestines priemones) savo dviejų dalių straipsniuose sistemiskai vertino Skirmantas Bikelis⁵. Kontrabandos kriminologinę charakteristiką, prevencines priemones ir bendradarbiavimą jas įgyvendinant nacionaliniu bei tarptautiniu lygiu moksliniame metodiniame leidinyje nagrinėjo Dovilė Juodkaitė ir Rokas Uscila⁶. Kontrabandos kontrolės ir prevencijos ypatybes savo darbe tyrė Jolita Malinauskaitė, Gintautas Šulija ir Vytautas Šulija⁷. Taip pat svarbūs Armano Abramavičiaus⁸, Jurgitos Baltrūnienės ir Gintauto Šarauskos⁹ bei kitų autorių moksliniai darbai.

Kitų Europos Sąjungos valstybių narių teisės mokslininkų ar tarptautinių organizacijų atliktų mokslinių baudžiamosios teisės tyrimų, kuriuose būtų skirtas didesnis dėmesys muitiniams nusikaltimams Europos Sąjungos teritorijoje, skaičius

- 3 IVOŠKA, G. Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
- 4 IVOŠKA, G. Baudžiamosios politikos kontrabandos ir muitinės apgaulės kontrolės srityje įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos. Teisės problemos. 2011, Nr. 2(72): 39–62.
- 5 BIKELIS, S. Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir bausmės už kontrabandą. Teisės problemos. 2012, 4(78): p. 5–24.; BIKELIS, S. Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (II). Konfiskavimo ir mokestinių priemonių taikymo klausimai. Teisės problemos. 2013, 1(79): p. 43–57.
- 6 JUODKAITĖ, D.; USCILA, R. Tarptautinės kontrabandos prevencijos organizavimas. Mokslinis metodinis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000.
- 7 MALINAUSKAITĖ, J.; ŠULIJA, G.; ŠULIJA, V. Kontrabanda: Kontrolė ir prevencija Lietuvoje. Vilnius: Dizaino studija „Daba“, 2002.
- 8 ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Teisės mokslo darbai. 2003, 48: 7–14.
- 9 BALTRŪNIENĖ, J.; ŠARAUSKAS, G. Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai Lietuvoje. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka: mokslinių straipsnių rinkinys. Nr. 6. 2011, 6: 49–62.

taip pat yra ganėtinai mažas, o juose esanti informacija paprastai yra jau nebeaktuali nūdienos realijoms. Iš aktualių ir susijusių su šiuo darbu mokslinių tyrimų reiktų paminėti M. Fabio 2012 metais išleistą knygą apie Europos Sąjungos muitinės teisę, kurioje detaliai aptariama, kaip buvo įgyvendinti tarptautiniai principai ir taisyklės ES muitinės teisėje po Bendrijos muitinės kodekso priėmimo bei analizuojamos pagrindinės ES importo, eksporto ir tranzito taisyklių charakteristikos ir tam tikri šių procedūrų aspektai¹⁰. S. V. Golunov savo knygoje tyrinėjo kontrabandos gabenimo per Europos Sąjungos valstybių narių sienas, kurios ribojasi su Rusijos Federacijos teritoriją, būdus, jos priežastis ir galimas sankcijas¹¹.

Taip pat yra atlikta nemažai mokslinių tyrimų apie cigarečių ir narkotikų kontrabandą Europos Sąjungos teritorijoje iš kriminologinės pusės, pvz.: E. U. Savona koordinuotas tyrimas apie nelegalią tabako prekybą Europos Sąjungoje¹², L. Paoli ir P. Reuter mokslinis darbas apie narkotikų kontrabandą Vakarų Europoje¹³, K. von Lampe¹⁴, V. Ceccato¹⁵ bei kitų teisės mokslininkų darbai.

Tyrimo tikslai. Tyrimo tikslai – atskleisti kai kuriuos kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų sudėties požymius, identifikuoti šių nusikaltimų reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse problemas, apžvelgiant kai kurių kitų Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytas bausmes už atitinkamus nusikaltimus, pateikti galimas šių nusikalstamų veikų teisinio reguliavimo tobulinimo gaires.

Tyrimo objektas – kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų (BK 199, 199¹ ir 200 straipsniai) sudėties požymių Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentavimo ir jų suderinamumo Europos Sąjungos teisės lygmeniu problemos.

Tyrimo taikomi metodai: sisteminis, analizės, lingvistinis, apibendrinimo metodai.

10 FABIO, M. Customs Law of the European Union. 4 leidimas. Alphenaaanden Rijn: Kluwer Law International, 2012.

11 GOLUNOV, S. V. EU-Russian Border Security – Challenges, (mis)perceptions, and Responses. Abingdon: Routledge, 2013.

12 Transcrime. European Outlook on the Illicit Trade in Tobacco Products. Transcrime – Joint Research Centre on Transnational Crime. [interaktyvus]. Trentas: 2015, ISBN 978-88-8443-583-5 [žiūrėta 2015-07-24]. <<http://www.transcrime.it/en/publicazioni/european-outlook-on-the-illicit-trade-in-tobacco-products/>>.

13 PAOLI, L.; REUTER, P. Drug Trafficking and Ethnic Minorities in Western Europe. European Journal of Criminology. 2008, Nr. 5(1): 13–37.

14 VON LAMPE, K. The Illegal Cigarette Trade. International Criminal Justice. New York: Cambridge University Press, 2011, p. 148–154.

15 CECCATO, V. Crime Dynamics at Lithuanian Borders. European Journal of Criminology. 2007, Nr. 4(2): 131–160.

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199¹ ir 200 straipsnių santykis su Europos Sąjungos muitų teise ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Visų pirma, neaiškumą kelia BK 199¹ straipsnis. Pagal šią baudžiamojo įstatymo normą nusikaltimo dalyku gali būti į Lietuvos Respublikos teritoriją įvežti iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės teritorijos (Sąjungos muitų teritorijos (iki 2016 gegužės 1 d. – Bendrijos muitų teritorija)) daiktai, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą. Tačiau muitinės apgaulės dalyku gali būti ne visi, bet tik tie daiktai, kurie neturi Sąjungos prekių (iki 2016 m. gegužės 1 d. – Bendrijos prekių) statuso ir pagal tranzito procedūrą yra privalomi pateikti Lietuvos Respublikos arba kitos Europos Sąjungos valstybės narės paskirties muitinės įstaigai. Nei gabenamų prekių statusas, nei tranzito procedūra BK 199¹ straipsnyje nėra minimi.

Antra, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo straipsnio dispozicijoje nurodyti tik tranzito ir eksporto dokumentai, pagal kuriuos prekės arba produkcija yra gabenamos per Lietuvos Respublikos teritoriją iš trečiųjų šalių į kitas Europos Sąjungos valstybes nares; arba į kitas šalis eksportuojamos prekės; arba produkcija iš Lietuvos Respublikos. Tačiau pagal iki 2016 m. gegužės 1 d. galiojusį Bendrijos muitinės kodeksą Bendrijos prekių statuso neturinčioms prekėms, kurios turi būti išvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos į trečiąsias šalis, turi būti taikoma ne tranzito procedūra, kokia ji yra nustatyta Bendrijos muitinės kodekso III antraštinėje dalyje, bet reeksporto procedūra. Ši procedūra yra labiau detalizuota naujame Sąjungos muitinės kodekse, kuriame šios procedūros reglamentavimui yra numatyti atskiri straipsniai VIII antraštinėje dalyje. Galima manyti, jog šiuo metu BK 200 straipsnio 1 dalyje nurodyti tranzito dokumentai yra vartojami bendrine prasme, t. y. kaip tranzito ir reeksporto dokumentai. Tačiau toks apibrėžimas, autoriaus nuomone, yra klaidinantis.

Siekiant atskleisti šią problemą, tyrimo eigoje buvo kreiptasi į Lietuvos Respublikos muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, kurio generalinio direktoriaus pavaduotojas Jonas Miškinis maloniai sutiko pateikti atsakymus pagal autoriaus parengtą klausimyną.

J. Miškinio nuomone, kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų reglamentavimas BK straipsniuose ir atitinkamų nusižengimų Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse (toliau – ANK) yra visiškai nesuderintas su Europos Sąjungoje veikiančia Muitų Sąjunga (angl. *Customs Union*):

1) šiuose straipsniuose nėra minima Europos Sąjungos muitų teritorija (Muitų sąjungos), įtvirtinta Sąjungos muitinės kodekso 4 straipsnyje (Bendrijos muitinės kodekso 3 straipsnyje);

2) muitinės procedūroms atlikti taikomos ir tarptautinės sutartys (pvz., „TIR konvencija“, „Bendrojo tranzito procedūros konvencija“, NATO sutartis ir t. t.), su kuriomis nėra suderinti aptariamieji straipsniai;

3) BK ir ANK yra naudojama sąvoka „muitinės kontrolė“, kuri niekur neapibrėžta, tačiau muitų teisėje naudojama sąvoka „muitinis tikrinimas“;

4) BK ir ANK naudojamos sąvokos „daiktai“, „prekė“, „produkcija“, muitų teisėje – tik „prekė“.

Esama problema yra akivaizdi ne tik baudžiamosios teisės doktrinoje, bet ir teismų praktikoje, kurioje galima pastebėti netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą, ypač tais atvejais, kai asmens padarytoje veikoje galima išvelgti kelių nusikaltimų, numatytų baudžiamojo kodekso XXXI skyriaus straipsniuose, požymius. Antai, padaryta veika gali atitikti tiek kontrabandos, tiek muitinės apgaulės nusikaltimų sudėties požymius, kada į kitą Europos Sąjungos valstybę akcizais apmokestintos prekės patenka kontrabandos būdu, o iš pastarosios į Lietuvos Respubliką. Kitu atveju padaryta veika gali atitikti muitinės apgaulės ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikalstamos veikos požymius.

Toliau pateiksime pirmojo atvejo analizę. Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet nepagrįstai taikomas BK 199¹ straipsnis, kada asmenys trečiojoje valstybėje įsigiję privalomus pateikti muitinei daiktus – trečiųjų šalių banderolėmis paženklintus cigarečių pakelius, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, juos per kaimyninės Europos Sąjungos valstybės narės teritoriją įveža į Lietuvos Respubliką, nepateikdami Lietuvos Respublikos ar kaimyninės Europos Sąjungos valstybės narės muitinės kontrolei, bei tęsdami nusikalstamą veiką, pažeisdami nustatytą tvarką, tai yra Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2004 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. 4-200 patvirtintų Fiziniam asmeniui taikomų alkoholio produktų ir tabako gaminių gabavimo ir laikymo Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių 2.1.1 punkto reikalavimą, minėtas cigaretes neteisėtai gabena nuo Lietuvos Respublikos valstybės sienos per Lietuvos Respublikos teritoriją, kol būna sulaikomi pareigūnų (padarytų nusikalstamų veikų modelį žr. Priedai, Schema Nr. 1). Tokie asmenys Lietuvos teismų praktikoje neretai pripažįstami kaltais padarę nusikalstamas veikas, numatytas BK 199¹ ir 199² straipsniuose¹⁶.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, už muitinės apgaulės nusikalstamą veiką yra trauktini baudžiamojon atsakomybėn tik tie asmenys, kurie didesnės nei 250 MGL dydžio sumos ne Sąjungos prekes, kurios pagal tranzito procedūrą yra privalomos pateikti Lietuvos Respublikos arba kitos Europos Sąjungos valstybės narės paskirties muitinės įstaigai, įvežė į Lietuvos Respublikos teritoriją ir jų nepateikė muitinei arba kitaip išvengė muitinės kontrolės. Tačiau šiose bylose teismai nekėlė klausimo, ar buvo vykdyta tranzito procedūra iš trečiųjų šalių gabenant prekes, kurios neturi Sąjungos prekių statuso.

16 Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-424/2013 m.); Kauno apygardos teismo 2016 m. gegužės 23 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-253-327/2016 m.), 2015 m. rugsėjo 1 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-357-582/2015 m.); Panevėžio apygardos teismo 2015 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-40-350/2015 m.), 2012 m. sausio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-41-350/2012 m.).

Tiek pagal baudžiamojon atsakomybėn patrauktų asmenų parodymus, tiek pagal kitus bylose nustatytus duomenis, asmenys, savo iniciatyva arba ikiteisminio tyrimo metu nenustatytiems asmenims pasiūlius užsidirbti papildomų pinigų, trečiojoje šalyse pasikraudavo cigaretes į jų vairuojamas transporto priemones ir nedeklaruotas gabenamas prekes įveždavo per kitą Europos Sąjungos valstybę narę į Lietuvos Respubliką.

Taigi iš šių pripažintų kaltais padarius nusikalstamas veikas asmenų parodymų bei kitų bylose nustatytų aplinkybių matyti, jog asmenų veikose buvo ne muitinės apgaulės, bet kontrabandos, įvykdytos kaimyninėse Europos Sąjungos valstybėse narėse, nusikalstamos veikos požymių, t. y. šie asmenys nevykdė tranzito procedūrų iš trečiųjų šalių gabenant prekes, kurios neturi Sąjungos prekių statuso. Jie, paslėpę transporto priemonėse, iš trečiųjų šalių į kaimynines Europos Sąjungos valstybes įvežė privalomas pateikti muitinei akcizais apmokestinamas prekes, kurių vertė viršija 250 MGL sumą, ir jų nepateikė tų valstybių muitinės kontrolei. Tačiau Lietuvos Respublikai tapus Sąjungos muitų teritorijos dalimi, BK 199¹ straipsnio 1 dalis taikoma tik tais atvejais, kada Sąjungos prekių statuso neturintys daiktai per Lietuvos Respublikos valstybės sieną yra gabenami ne iš ES valstybės narės teritorijos, bet iš trečiųjų šalių. Darytina išvada, kad šiose baudžiamosiose bylose teismai turėjo pasirinkti vieną iš šių dviejų sprendimų: asmenis pripažinti kaltais padarius tik BK 199² straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, nesant kitų nusikalstamų veikų požymių pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą; arba perduoti šį asmenį teisti kaimyninėms Europos Sąjungos valstybėms narėms pagal jų baudžiamuosius įstatymus, šioms išdavus Europos arešto orderius.

Kitu atveju išskirsime pagrindinę muitinės apgaulės ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikalstamų veikų sudėties požymių atribojimo problemą, kuri pasireiškia tuo, kad tiek vieno, tiek ir kito nusikaltimo sudėties požymiai numato baudžiamąją atsakomybę už tranzitu gabenamas prekes. Autorius kelia klausimą, ar nesidubliuotų šie baudžiamojo įstatymo straipsniai, kada prekės tranzitu gabenamos iš kitos ES valstybės narės į Lietuvos Respubliką, iš kurios turi būti išvežamos į kitą ES valstybę narę arba trečiąsias šalis, tačiau jos iškraunamos Lietuvos Respublikoje? Pateiksime tokios nusikalstamos veikos baudžiamosios bylos pavyzdį.

Vilniaus apygardos teismo baudžiamuoju įsakymu M. K. buvo pripažintas kaltu, padaręs nusikaltimą, numatytą BK 199¹ straipsnio 1 dalyje, už tai, kad veikdamas grupėje kartu su kitais ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais asmenimis, šioms 2009 m. spalio 14 d. pagal tranzito muitinės procedūrą (MRN T1 deklaracija Nr. 09DE360318275245M8) iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės – Vokietijos Federacinės Respublikos – į Lietuvos Respubliką įvežus Bendrijos prekių statuso neturinčias prekes – 3 000 l acetnitrilo, – ir padėjus šias prekes į Vilniaus teritorinės muitinės krovinių posto „Paneriai“ aptarnaujamą muitinės sandėlį, vykdydamas ikiteisminio tyrimo metu nenustatyto bendrininko nurodymus, 2009 m. spalio 29 d.

pakrovė į L. U. vairuojamą automobilį „Ford Transit“ dalį krovinio – 1 000 l acetoni-trilo, kurio vertė sąskaitoje–faktūroje nurodyta 12 812,80 Eur, ir jį išgabeno pagal T1 tranzito deklaraciją MRN Nr. 09LTVR5000114B1F34, kurioje gavėju buvo nurodyta UAB „B. L.“. Tą pačią dieną minimus 1 000 l acetoni-trilo jis aikštelėje, esančioje prie UAB „B. L.“ pastato, perdavė ikiteisminio tyrimo metu nenustatytam asmeniui, o į UAB „B. L.“ pristatė plastikines talpas, kuriose vietoj 1 000 l acetoni-trilo M. K. buvo pripylęs vandens. Kitos dienos ryte jis krovinį nugabeno į Vilniaus teritorinės muitinės krovinų postą „Kirtimai“, kuriame užregistravo krovinio atgabėnimą pagal minėtą T1 tranzito deklaraciją ir pateikė muitinės pareigūnams ne tranzito deklaracijoje MRN Nr. 09LTVR5000114B1F34 nurodytą prekę (1 000 l acetoni-trilo), o vandenį. Be to, siekdamas išvengti didesnių mokesčių, muitinės pareigūnams taip pat pateikė su-klastotą sąskaitą–faktūrą, kurioje nurodyta, kad 1 000 l acetoni-trilo vertė yra 1 281,20 Eur, o šio krovinio gavėjas yra įmonė „T.“. Tęsdamas nusikalstamą veiką, 2009 m. lapkričio 3 d. M. K. prekes padėjo laikinam muitiniam saugojimui pagal bendrąją deklaraciją (BDK) Nr. 091103VR30002500. Taigi jis nepateikė Lietuvos Respublikos muitinės kontrolei privalomų pateikti muitinei 1 000 l acetoni-trilo, kurio vertė virši-ja 250 MGL ir yra, įskaitant privalomus sumokėti mokesčius, 16 511,24 Eur. Byloje nustatyta, jog tranzito deklaracijoje nurodytos prekės vėliau turėjo būti išvežamos į Rusijos Federaciją¹⁷.

Iš pažiūros M. K. padaryta nusikalstama veika atitinka tiek BK 199¹ straipsnio 1 dalyje, tiek 200 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikaltimų požymius (žr. Priedai, Schema Nr. 2). Asmuo pagal tranzito muitinės procedūrą iš Europos Sąjungos valstybės narės į Lietuvos Respubliką įvežė Bendrijos prekių statuso neturinčias prekes, dalį jų, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, iškrovė ir taip jų nepateikė Lietuvos Respublikos muitinės kontrolei. Padaryta nusikalstama veika buvo nustatyta muitinio patikrinimo metu, nors buvo ketinama likusias prekes, neatitinkančias tranzito deklaracijos (t. y. be 1 000 l acetoni-trilo, kurio vertė viršija 250 MGL dydžio sumą), išvežti iš Bendrijos muitų teritorijos į Rusijos Federaciją.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą tokia asmens veika turi tiek muitinės apgaulės, tiek neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respu-blikos nusikaltimų sudėties požymių ir jas atriboti remiantis vien BK yra sudėtinga. Tačiau abi aptariamoms BK normos yra blanketinės ir kvalifikuojant veikas pagal šiuos straipsnius neužtenka remtis vien Lietuvos Respublikos įstatymais.

Pagal Bendrijos muitinės kodekso 37 straipsnį, į Bendrijos muitų teritoriją įvež-tos prekės nuo jų įvežimo momento yra muitinės prižiūrimos tiek laiko, kiek atitin-kamais atvejais reikia jų muitiniam statusui nustatyti, o ne Bendrijos prekių atveju, nepažeidžiant Bendrijos muitinės kodekso 82 straipsnio 1 dalies, – tol, kol pakei-čiamas prekių muitinis statusas, jos įvežamos į laisvąją zoną, padedamos į laisvąjį

17 Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės 11 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-196-172/2010 m.).

sandėlių, reeksportuojamos ar sunaikinamos vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso 182 straipsniu¹⁸. Taigi nuo tranzito procedūros pradžios, kai asmuo, gabenantis į Bendriją prekes, įvežtas į Bendrijos muitų teritoriją, turi nedelsdamas, laikydamasis muitinės nustatyto maršruto ir vykdydamas jos nurodymus, šias prekes pristatyti į muitinės nustatytą muitinės įstaigą arba į bet kurią kitą muitinės nustatytą arba patvirtintą vietą, yra taikoma atitinkama muitinės priežiūra visą tranzito procedūros laikotarpį, o gabenamos prekės gali būti muitinės tikrinamos, vadovaujantis galiojančiomis tranzito procedūros nuostatomis.

Kaip matyti iš pateiktos baudžiamosios bylos, atgabentos prekės turėjo būti pateiktos paskirties muitinės kontrolei, taigi joms vis dar buvo taikoma muitinės priežiūra pagal tranzito procedūrą, kuri nebuvo užbaigta teisės aktų nustatyta tvarka dėl padarytos nusikalstamos veikos. Dėl šios neužbaigtos tranzito procedūros Lietuvos Respublikos vidaus muitinėje ir neatliktų tolimesnių tranzito ar eksporto dokumentų įforminimo veiksmų, Bendrijos prekių statuso neturinčių prekių nebuvo privaloma išvežti iš Lietuvos Respublikos į trečiąsias šalis. Taigi padaryta nusikalstama veika neatitinka visų neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimo sudėties požymių ir buvo teisingai kvalifikuota kaip muitinės apgaulė.

Norint Bendrijos prekių statuso neturinčias prekes išvežti iš Lietuvos Respublikos teritorijos į trečiąsias šalis, reiktų užbaigti tranzito procedūrą, kuria šios prekės buvo gabenamos iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančią paskirties muitinę, ir įforminti reeksporto procedūrą. Po šių veiksmų gabenamos prekės įgautų privalomų išvežti iš Lietuvos Respublikos prekių statusą ir jos būtų muitinės prižiūrimos iki jų išgabenimo iš Lietuvos Respublikos muitų teritorijos ribos su trečiąja šalimi (Rusijos Federacijos pasienio). Tokį statusą turinčių prekių neišgabenimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos sudarytų BK 200 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikaltimą.

2. Kiti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199, 199¹ ir 200 straipsnių reglamentavimo trūkumai

Kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų baudžiamasis modelis, koks jisai yra nustatytas šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme, nuo 1961 m. Baudžiamojo kodekso taikymo laikų buvo ne tobulintas iš esmės, bet tik iš dalies koreguotas, bandant prisitaikyti prie šių dienų realijų. Antai, Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą ir priklausant Europos Bendrijų muitų teritorijai, 2005 m. birželio 23 d. BK XXXI skyrius buvo papildytas 199¹ straipsniu, kuriame numatoma baudžiamoji atsakomybė už muitinės apgaulės nusikaltimą, o ne keičiamas kontrabandos ir neteisėto prekių ar

18 Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas (EEB) 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą. [1992] OL L302.

produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimų reglamentavimas. Tokia Lietuvos Respublikos baudžiamosios politikos kryptis, autoriaus nuomone, paliko tam tikrą gilesnių spragų.

Lietuvos Respublikoje už šių nusikalstamų veikų padarymą yra numatytos itin griežtos bausmės. Tokia griežta baudžiamoji atsakomybė yra orientuota į organizuotas grupuotes, neišskiriant atskirų asmenų. Tačiau, kaip rodo teismų praktika, kontrabandos bylose paprastai kaltinamieji būna eiliniai vykdytojai (vairuotojai, valtininkai, nešikai ir pan.), susigundę „ikiteisminio tyrimo metu nenustatytų asmenų“ pasiūlytu uždarbiu, kuris nėra iš tolo neprilygsta iš kontrabandos gaunamam pelniui, ir vykde jų nurodymus. Daugeliu atvejų būtent juos, o ne kontrabandos verslo organizatorius prislegia taikomų priemonių našta¹⁹.

Reiktų pažymėti, jog dabartinis šių nusikaltimų teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje nėra sistemingas, o atotrūkis tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės nėra tolygus atitinkamų teisės pažeidimų pavojingumo laipsniui esant vieninteliam skiriamajam bruožiui tarp tapačių kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikalstamų veikų – 250 MGL²⁰ dydžio vertės ribai. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199, 199¹ ir 200 straipsniai numato baudžiamąją atsakomybę už sunkius nusikaltimus, taigi tarp šių sunkių nusikalstamų veikų ir administracinių nusizengimų yra net trijų nusikaltimų kategorijų (apsunkio, nesunkaus nusikaltimo ir baudžiamojo nusizengimo) atotrūkis.

Šį atotrūkį buvo mėginta mažinti 2010 metais, kada Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, vadovaujama R. Šimašiaus, parengė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, administracinių teisės pažeidimų kodekso bei operatyvinės veiklos įstatymo pataisas, susijusias su šiaime projekte aptariamais nusikaltimais, kurių įstatymų pakeitimų projektai buvo pateikti svarstymui Lietuvos Respublikos Seime²¹. Tačiau šie įstatymų pakeitimų projektai buvo smarkiai sukritikuoti ir pripažinti netinkamais. Siekiant pašalinti trūkumus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. vasario 25 d. pateikė kitą baudžiamojo įstatymo projekto variantą²², kuriame buvo pakeistos apysunkių ir sunkių kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimų atribojimo ribos, nu-

19 BIKELIS, S. Permažstant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporciumo principas ir bausmės už kontrabandą. Teisės problemos. 2012, 4(78): p. 6.

20 ANK vartojama ne MGL, bet bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio sąvoka, tačiau pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo 4 straipsnio 2 dalį bazinis bausmių ir nuobaudų dydis yra ta patus ir lygus BK vartojamam MGL dydžiui.

21 Baudžiamojo kodekso 199, 199(1), 199(2) ir 200 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. Nr. XIP-2697.

22 Baudžiamojo kodekso 199, 199(1), 199(2) ir 200 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. Nr. XIP-2697(2).

matant atitinkamai apysunkių nusikaltimų gabenamų daiktų vertę nuo 150 iki 250 MGL dydžio sumos, o sunkių nuo 250 MGL dydžio sumos. Toks šio įstatymo projektas buvo pažangesnis nei anksčiau siūlyti.

Skatintinas Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo normų tobulinimas, tačiau darytina išvada, kad toks įstatymo projekto rengėjų pasirinktas kelias nėra tinkamas teisės normų reglamentavimo problemų sprendimo variantas.

Anot Teisės instituto specialistų, teismų praktikoje už šiuos nusikaltimus paprastai nėra skiriamos griežtesnės nei 4 metų laisvės atėmimo bausmės, o 5 metų ar ilgesnio termino laisvės atėmimo bausmės neviršija net 1 procento²³. Taip pat reiktų pažymėti, jog tarp kaimyninių ES valstybių narių, kuriose susiduriama su panašiomis muitinių nusikaltimų problemomis, Lietuvos Respublika yra vienintelė, kurios baudžiamajame įstatyme yra numatyta laisvės atėmimo iki 8 metų sankcija už tokias veikas, kurios nėra padarytos organizuotoje grupėje. Antai, Latvijos baudžiamajame įstatyme už atitinkamus kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimus yra numatytos tokios alternatyvios sankcijos: bauda, viešieji darbai, areštas arba laisvės atėmimas iki 1 metų. Estijos baudžiamajame įstatyme – bauda arba laisvės atėmimas iki 3 metų. Slovakijoje už importo, eksporto arba tranzito atitinkamus nusikaltimus numatyta laisvės atėmimo iki 2 metų sankcija (esant dideliam mastui – nuo 6 mėnesių iki 3 metų laisvės atėmimo bausmė)²⁴. Autoriaus nuomone, šiose valstybėse atitinkamų teisės normų reglamentavimas yra kur kas priimtinesnis. Pasirėmus šių valstybių pavyzdžiu bei sumažinus BK numatytas sankcijas už atitinkamus kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimus, būtų sumažintas atotrūkis tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės. Šio tikslo galima būtų pasiekti remiantis modeliu: administracinis nusižengimas – nesunkus nusikaltimas – apysunkis nusikaltimas – sunkus nusikaltimas. Pavyzdžiui, vietoj pataisytame įstatymo projekte siūlomų pakeitimų nusikalstamas veikas, kai gabenamų daiktų vertė yra tarp 250 ir 300 MGL dydžio sumos, priskirti prie nesunkių nusikaltimų sumažinant sankcijas už jų padarymą, atitinkamai pakeisti įstatymo projekto siūlomų straipsnių antrąsias dalis į apysunkių nusikaltimus, kuomet gabenamų daiktų vertė yra nuo 300 MGL. Taip pat siūlytina atskirai numatyti baudžiamąją atsakomybę už sunkius BK 199, 199¹ ir 200 straipsniuose numatytus nusikaltimus, kai nusikalstamos veikos padaromos organizuotoje grupėje. Atskiras šių nusikaltimų padarymo organizuotoje grupėje reglamentavimas išspręstų tiek anksčiau minėtų eilinių vykdytojų, kurie nėra susiję su organizuotomis grupėmis, baudžiamosios atsakomybės problemas, tiek pa-

23 IVOŠKA, G., Baudžiamosios politikos kontrabandos ir muitinės apgaulės kontrolės srityje įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos. Teisės problemos. 2011, Nr. 2(72): p. 44.

24 Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai anglų kalba [legislationline.org](http://www.legislationline.org) internetinėje svetainėje. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-12-23]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

čių organizuotos grupės narių baudžiamumo problemas. Būtent tokios praktikos laikosi aptartos užsienio valstybės.

Išvados ir pasiūlymai

Remiantis tuo, kas išdėstyta, moksliniame projekte darytinos tokios išvados:

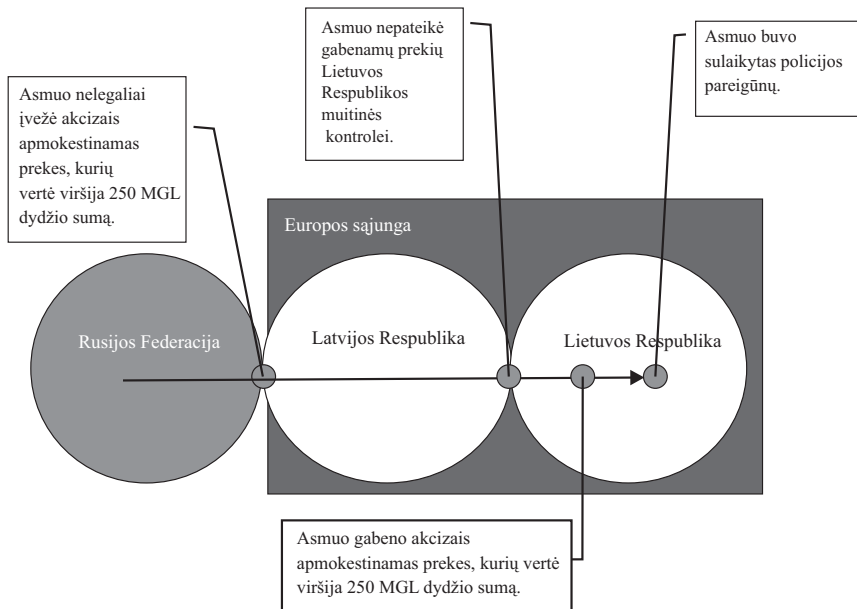
1. Kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame įstatyme nėra suderintas nei su Sąjungos muitinės kodekso, nei su Bendrijos muitinės kodekso normomis. Šis įstatyminis trūkumas kelia nemažai problemų tiek teorijoje, tiek praktikoje.
2. Muitinės apgaulės nusikaltimo dalyku gali būti ne visi, bet tik tie daiktai, kurie neturi Sąjungos prekių (iki 2016 m. gegužės 1 d. – Bendrijos prekių) statuso ir pagal tranzito procedūrą yra privalomi pateikti Lietuvos Respublikos arba kitos Europos Sąjungos valstybės narės paskirties muitinės įstaigai.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos straipsnio dispozicijoje nurodyti tik tranzito ir eksporto dokumentai, pagal kuriuos prekės arba produkcija yra gabenamos per Lietuvos Respublikos teritoriją iš trečiųjų šalių į kitas Europos Sąjungos valstybes nares arba į kitas šalis eksportuojamos prekės arba produkcija iš Lietuvos Respublikos. Tačiau tiek pagal Sąjungos muitinės kodeksą, tiek pagal Bendrijos muitinės kodeksą, Sąjungos prekių statuso neturinčioms prekėms, kurios turi būti išvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos į trečiąsias šalis, turi būti taikoma ne tranzito procedūra, bet reeksporto procedūra.
4. Dėl tokio muitinės apgaulės nusikaltimo reglamentavimo BK 199¹ straipsnyje, Lietuvos Respublikos teismų praktikoje kvalifikuojant nusikalstamas veikas pagal šį straipsnį neretai buvo nepagrįstai pritaikytas baudžiamasis įstatymas, kada Bendrijos prekių statuso neturinčios prekės iš kitos ES valstybės narės buvo įvežtos į Lietuvos Respublikos teritoriją ne taikant tranzito procedūrą, kuomet šios prekės būna prižiūrimos visą jų gabenimo į paskirties muitinę laikotarpį, bet šias prekes įsigijus arba įvežus jas kontrabandos būdu kitoje ES valstybėje narėje.

Siekiant pašalinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo normų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už kontrabandos, muitinės apgaulės ir neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimus, reglamentavimo ir jų taikymo kvalifikuojant veikas trūkumus, siūlytume keisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriaus atitinkamus straipsnius iš esmės, ne tik juos suderinant su Europos Sąjungos teisės aktais, bet ir mažinant esamą atotrūkį tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už šias veikas:

1. Patikslinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199¹ straipsnio 1 dalį: „Tas, kas iš Europos Sąjungos valstybės narės į Lietuvos Respubliką įvežė daiktus, kurie neturi Sąjungos prekių statuso ir pagal tranzito procedūrą yra privalomi pateikti muitinei <...>“.
2. Papildant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 200 straipsnio 1 dalį: „<...> ir kurios pagal tranzito, eksporto arba reeksporto dokumentus turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos <...>“.
3. Sumažinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekse numatytas sankcijas už atitinkamus kontrabandos, muitinės apgaulės bei neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimus, remiantis modeliu: administracinis nusižengimas – nesunkus nusikaltimas – apysunkis nusikaltimas – sunkus nusikaltimas.

Priedai

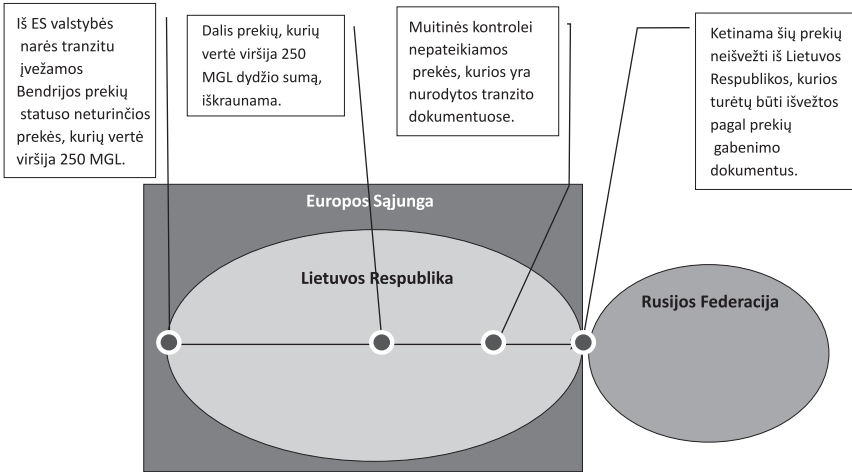
Schema Nr. 1. Baudžiamosios bylos Nr. 1-253-327/2016 nusikalstamų veikų modelis²⁵

25 Schema sudaryta autoriaus, remiantis Kauno apygardos teismo 2016 m. gegužės 23 d. priimtu baudžiamuoju įsakymu baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-253-327/2016 m.).

Schema Nr. 2. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-196-172/2010 nustatyto

nusikalstamos veikos modelis²⁶

SMUGGLING AND TRANSPORTATION OF GOODS OR PRODUCTION CONCERNING CUSTOMS SUPERVISION VIOLATIONS: CERTAIN LITHUANIAN CRIMINAL LAW FLAWS AND IMPROVEMENT OPTIONS.

Kristupas Vasiliauskas

Lithuanian Court of Appeal, Lithuania

Summary. The author analyses certain problems separating smuggling, customs fraud and illegal non-exportation of goods or production from the Republic of Lithuania involving criminal acts and problems related to the regulation of these crimes in national law and the Customs law of the European Union. First, the author questions the suitability of existing Lithuanian criminal code articles regulating criminal liability

²⁶ Schema sudaryta autoriaus, remiantis Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės 11 d. baudžiamuoju įsakymu baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-196-172/2010 m.).

for these crimes. In the author's opinion, the definitions of customs fraud and illegal non-exportation of goods or production from the Republic of Lithuania in the Lithuanian criminal code are inadequate. Regulation of these crimes in the Lithuanian criminal code is not compatible with neither the Union Customs code, nor the Community Customs Code. Second, the author reviews certain problems separating these crimes in Lithuanian case law. In summarizing both Lithuanian and some foreign criminal codes and Lithuanian case law, the author concludes that the current regulation of these crimes in the Republic of Lithuania is not systematic, and the gap between administrative and criminal liability is not equivalent to the relevant offenses' degree of harmfulness. Finally, because of the conclusions reached, suggestions for the improvement of Lithuanian criminal code articles regulating criminal liability for these crimes are presented.

Keywords: *smuggling, customs fraud, illegal non-exportation of goods or production from the Republic of Lithuania, transit, export, re-export.*

Kristupas Vasiliauskas, Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo padėjėjas. Mykolo Romerio universiteto teisės magistras. Mokslinių tyrimų kryptys: nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorinės ir praktinės problemos, baudžiamasis procesas.

Kristupas Vasiliauskas, Judge Assistant at the Court of Appeal of Lithuania and LLM at Mykolas Romeris University. Research interests: theoretical and practical problems concerning the qualification of different types of crimes and criminal procedure.